

28. Toffler, όπως προηγουμένως, π. 141.
29. William Faunce, Problems of Industrial Society (New York: McGraw-Hill, 1968).
30. Tofler, όπως προηγουμένως, π. 141.
31. Tofler, όπως προηγουμένως, π. 146.
32. Tofler, όπως προηγουμένως, π. 136.

* * *

Σαμ Ντόλγκοφ

**η επικαιρότητα
του αναρχισμού
στη σύγχρονη
κοινωνία**

**πρωτοβουλία από το
αντιεξουσιαστικό
στέκι παντείου**

// στο ισόγειο του γυάλινου κτιρίου //

Ιούνιος 2009

Ο ΣΑΜ ΝΤΟΛΓΚΟΦ

Ο Σαν Ντόλγκοφ γεννήθηκε τον Οκτώβρη 1902 στο Οστρόφκι της Λευκορωσίας, αλλά ένα χρόνο αργότερα μετανάστευσε με τους γονείς του στις ΗΠΑ. Το πραγματικό του όνομα ήταν Σόλεμ Ντολγκοπόλσκι. Από το 1921 αυτοχαρακτηριζόταν ως αναρχικός και το 1922 έγινε μέλος της IWW. Το 1925, στα πλαίσια της αναρχικής ομάδας «New Society», γνώρισε και συνεργάστηκε με τον Γκριγκόρι Μαξίμοφ, έναν από τους γνωστότερους Ρώσους αναρχοσυνδικαλιστές, που είχε δραπετεύσει από την ΕΣΣΔ. Από αυτόν ο Ντόλγκοφ εμπνεύστηκε το θαυμασμό του για το έργο του Μπακούιν. Με το ψευδώνυμο Sam Weiner, ο Ντόλγκοφ έγραψε σε πολλές αναρχικές και εργατικές εφημερίδες, από τις οποίες μερικές τις εξέδιδε ο ίδιος: Vanguard, Spanish Revolution, Views, Comments and News from Libertarian Spain και άλλες. Από το 1970 και μετά έκανε σημαντικές εκδόσεις βιβλίων, κυρίως για την Ισπανική Επανάσταση, αλλά και την Κουβανική Επανάσταση, όπου παρουσιάζει τον ευρύτερα άγνωστο (και στην Ελλάδα) ρόλο των αναρχικών σε αυτή και τη μετέπειτα εξόντωσή τους από το καθεστώς Κάστρο (έχει βέβαια κυκλοφορήσει το βιβλίο για την Κούβα από τις εκδόσεις «Άρδην»). Ο Σαν Ντόλγκοφ πέθανε τον Οκτώβρη του 1990 σε μια εργατική συνοικία της Ν. Υόρκης. Στην Ελλάδα, εκτός από το κείμενο που παρουσιάζεται εδώ, έχει κυκλοφορήσει από τη «Διεθνή Βιβλιοθήκη» και το βιβλίο του «Αναρχικές Κολλεκτίβες: Η εργατική αυτοδιεύθυνση στην Ισπανική Επανάσταση».

Η μπροσούρα «Η επικαιρότητα Του αναρχισμού στη σύγχρονη κοινωνία» (αγγλικός τίτλος «The relevance of anarchism in the modern society»), εμφανίστηκε αρχικά ως άρθρο στο αμερικάνικο περιοδικό «Libertarian Analysis» το 1970. Διορθώθηκε και αναπροσαρμόστηκε σε φυλλάδιο το 1977 και ξανά το 1979. Η πρώτη ελληνική μετάφραση έγινε το 1996 από την έκδοση της Charles H.Kerr Publishing Company, του 1989 και κυκλοφόρησε σε ξεχωριστή μπροσούρα το 2002, σε πολύ περιορισμένο αριθμό αντιτύπων, από το «Ούτε Θεός-Ούτε Αφέντης» στη Μετ-βούρνη της Αυστραλίας. Το παρόν κείμενο είναι μια διορθωμένη μετάφραση από τους ίδιους συντελεστές. Να σημειωθεί ότι με το κείμενό του αυτό – το οποίο γράφτηκε πριν από 30 και πλέον χρόνια – αν και μικρό σε έκταση, ο Ντόλγκοφ δίνει μια πολύ πειστική απάντηση τόσο σε αυτούς τους «αναρχικούς» που απεχθάνονται την οργάνωση και είναι υπέρ ενός λανθάνοντος αυθορμητισμού ή υπέρ του δόγματος «η δράση για τη δράση» όσο και σε κάποιους σύγχρονους, «αναρχο-πρωτογονιστές» πλεγμένους, όσον αφορά τη χρήση και το ρόλο της τεχνολογίας (αν και η πληροφορική τεχνολογική επανάσταση βρισκόταν όταν γράφτηκε αυτό το κείμενο στην αρχή της) σε μια μελλοντική αναρχική κοινωνία.

1. Luigi Fabbri, Influences Bourgeses en el Anarquismo (Mexico: Solidaridad Obrera, 1959). Μεταφρασμένο στα ελληνικά από
2. Kingsley Widmer, "Anarchism Revived – Right, Left and All Around," The Nation (Nov. 16, 1970).
3. Errico Malatesta, Life and Ideas (London: Freedom Press, 1965); p. 26.
4. Όπως προηγουμένως p. 97.
5. Από ένα γράμμα σε κάποιον φίλο.
6. Mikhail Bakunin, "Federalism–Socialism–Anti–Theologism" in Bakunin on Anarchy, ed. By Sael Dolcoff (New York: Alfred A. Knopf, 1972); p. 121.
7. Daniel Guerin, L' Anarchisme (Paris: Gallimard, 1965): pp. 180, 181.
8. Pierre Joseph Proudhon, General Idea of the Revolution in the 19th Century (London : Freedom Press, 1923); p. 89.
9. Peter Kropotkin, Revolutionary Pamphlets (New York: Vanguard Press, 1927); pp. 76, 77.
10. Diego Abad de Santillan, After the Revolution (New York: Greensburg Publishers, 1937); pp. 85, 100.
11. Ernest Barker, Political Thought in England from Herbert Spencer to the Present Day (London: Williams and Norgate, 1915); p. 67.
12. Proudhon, όπως προηγουμένως, p. 90.
13. Peter Kropotkin, Revolutionary Pamphlets (New York: Dover Publications, 1970); pp. 165–67, 168, 184, 285.
14. Isaac Puente, El Comunismo Libertario, (Toulouse: Espoir, n.d.).
15. Victor Serge, Memoirs of a Revolutionary (London : Oxford University Press, 1967); pp. 147–48.
16. Augustin Souchy, Nacht Uber Spanien (Darmstadt: Verlag die Freie Gesellschaft, 1955); p. 164.
17. Malatesta, όπως προηγουμένως, p. 100.
18. Malatesta, όπως προηγουμένως, pp. 99, 151.
19. George Woodcock, Anarchism (Cleveland: World Publishing, 1962); pp. 273, 274.
20. Malatesta, όπως προηγουμένως, p. 195.
21. Woodcock, όπως προηγουμένως, pp. 469, 473.
22. Peter Drucker, The New Society (New York: Harper, 1950); pp. 256, 357.
23. John Kenneth Galbraith, The New Industrial State (Boston: Houghton Mifflin, 1967); p. 111.
24. Robert O'Brien and the Editors of Life Machines (Time, Inc., New York, 1964); p. 123.
25. Marshall McLuhan, Understanding Media (New York: New American Library, 1964).
26. Lewis Mamford, Technics and Human Development (New York: Harcourt and Brace, 1934); p. 55.
27. Alvin Tofler, Future Shock (New York: Bantam Books, 1971); pp. 140–41.

δή του διαχωρισμού σε αυτούς που διατάζουν και σε αυτούς που εκτελούν – όχι μόνο στο κράτος, αλλά και σε κάθε επίπεδο – είναι απαραίτητη συνθήκη για την πραγματοποίηση της αυτοδιεύθυνσης και του ελεύθερου συνδέσμου, η καρδιά και η ψυχή της ελεύθερης κοινωνίας.

Η ΑΛΗΘΙΝΗ ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΑΝΑΡΧΙΚΩΝ ΙΔΕΩΝ

Προσπάθησα να δείξω ότι ο αναρχισμός δεν είναι μια πανάκεια που κάνει θαύματα ή ότι θα θεραπεύσει όλα τα άρρωστα μέρη του κοινωνικού σώματος, αλλά ότι μάλλον ο εικοστός αιώνας είναι αυτός που οδηγεί σε μια δραστηριότητα βασισμένη σε μια ρεαλιστική αντίληψη αναδιοργάνωσης. Τα σχεδόν ανυπέρβλητα τεχνικά εμπόδια μπορούν να εξαλειφθούν σταδιακά με την τεχνολογικο-κυβερνητική επανάσταση που βρίσκεται τώρα σε εξέλιξη. Επίσης, το κίνημα χειραφέτησης απειλείται πολύ περισσότερο από τις κοινωνικές, πολιτικές και τεχνικές πλύσεις εγκεφάλου του «Κατεστημένου». Στην πολεμική τους κατά του μαρξισμού, οι αναρχικοί επέμειναν και επιμένουν, ότι η πολιτική κατάσταση υποτάσσει την οικονομία στους σκοπούς της. Ένα αρκετά σύγχρονο οικονομικό σύστημα, που κάποτε εκλαμβανόταν ως η αναγκαία προϋπόθεση για την πραγματοποίηση του σοσιαλισμού, τώρα εξυπηρετεί την ενίσχυση της κυριαρχίας της αστικής τάξης με την τεχνολογία της φυσικής και πνευματικής καταστολής και της επακόλουθης καταστροφής των ανθρώπινων αξιών.

Το να σφυρηλατήσουμε ένα επαναστατικό κίνημα, το οποίο να εμπνέεται από τις αναρχικές ιδέες και να είναι ικανό να αντιστρέψει αυτή την αντιδραστική ροπή, αποτελεί τεράστιο καθήκον. Και εδώ είναι αυτό στο οποίο έγκειται η αληθινή επικαιρότητα των αναρχικών ιδεών.

Αστικός νέο-αναρχισμός

Μια σημαντική περιγραφή για την επικαιρότητα του αναρχισμού στις σύγχρονες βιομηχανικές κοινωνίες, πρέπει απ' όλη, για χάρη της διαύγειας, να περιγράψει τη διαφορά ανάμεσα στο σημερινό «νεο-αναρχισμό» και τον κλασικό αναρχισμό των Προυντόν, Μπακούνιν, Κροπότκιν, Μαλατέστα και των διαδόχων τους. Με ελάχιστες εξαιρέσεις, επιχειρείται να αποδοθεί ένας μέτριος και επιπόλιος χαρακτήρας στον αναρχισμό από τους σημερινούς συγγραφείς. Αντί να παρουσιάσουν μια νέα αντίληψη, παρουσιάζουν διάφορες ουτοπικές ιδέες τις οποίες το αναρχικό κίνημα έχει προ πολλού ξεπεράσει και απορρίψει ως ολοκληρωτικά άσχετες με τα δεδομένα της σημερινής, αυξημένης σε πληθυσμιακή, κοινωνίας.

Αρκετές από τις ιδέες τις οποίες ο διακεκριμένος αναρχικός συγγραφέας, Λουίτζι Φάμπρι, πάνω από μισό αιώνα πριν, κριτικάρισε αρνητικά στο έργο του «Αστικές επιδράσεις στον αναρχισμό», επανήλθαν στην κυκλοφορία (1). Για παράδειγμα, ένα άρθρο του Kingsley Widmer, με τίτλο «Αναζωογονημένος αναρχισμός: Δεξιά, αριστερά και τρίγυρω», στο οποίο ο συγγραφέας σημειώνει:

«Η σύγχρονη αναγέννηση του αναρχισμού προέρχεται περισσότερο από κάποιους, διαφωνούντες με όλη, προερχόμενους από τη μεσαία τάξη διανοούμενους, φοιτητές ή και διάφορες άλλες περιθωριακές ομάδες, που βασίζονται στον ατομικισμό ή σε ουτοπικές ιδέες καθώς και από άλλες πηγές, που δεν προέρχονται από τον αναρχισμό της εργατικής τάξης» (2).

Άλλα τυπικά «αναρχικά» χαρακτηριστικά που προωθούνται σήμερα είναι:

Απόδραση: Η ελπίδα ότι η σημερινή κοινωνία θα υπονομεύεται βαθμιαία εάν αρκετός κόσμος «αποσύρεται» από τις λειτουργίες του συστήματος και «ζήσει σαν τους αναρχικούς» σε κομμούνες και άλλους θεσμούς «τρόπου ζωής» (life-style).

Νετσαεφισμός: Ρομαντική δοξασία της συνομωσίας, ασπληχνία και βία, συνδυασμένη με τη σχετική παράδοση του Νετσάγιεφ.

Μποέμικος τρόπος ζωής: Συνοπτική ανευθυνότητα, αποκλειστική απορρόφηση με τον «τρόπο ζωής», απόρριψη κάθε είδους οργάνωσης ή αυτοπειθαρχίας και αυτοπροβολή.

Αντικοινωνικός ατομικισμός: Η επίμονη επιθυμία «ιδεολογικοποίησης των περισσότερων αντικοινωνικών μορφών ατομικής εξέγερσης» (Λουίτζι Φάμπρι).

«Η μισαλλοδοξία της καταπίεσης», γράφει ο Μαλατέστα, «η επιθυμία να είναι κανείς ελεύθερος και να αναπτύσσεται η προσωπικότητά του σε όλα της τα επίπεδα, δεν είναι αρκετά για να είναι κανείς αναρχικός. Η βλέψη προς μια απεριόριστη ελευθερία, εάν

συνοδεύεται από μια αγάπη για την ανθρωπότητα και την επιθυμία του να απολαμβάνουν όλοι ίση ελευθερία, θα μπορούσε μεν να δημιουργήσει κάποιους αντάρτες..., οι οποίοι όμως γρήγορα μπορούν να εξελιχθούν σε εκμεταλλευτές τυράννους». (3)

Ο αναρχισμός δεν σημαίνει ούτε απεριόριστη ελευθερία ούτε και άρνηση της υπευθυνότητας. Στις κοινωνικές σχέσεις ανάμεσα στους ανθρώπους θα πρέπει να υιοθετούνται κάποιοι κοινωνικοί κανόνες, όπως για παράδειγμα, η υποχρέωση να εκπληρώνεται μια ελεύθερη συμφωνία. Ο αναρχισμός δεν είναι απλώς και μόνο μη κυβέρνηση. Ο αναρχισμός είναι αυτοκυβέρνηση (ή το συνώνυμό της, αυτοδιεύθυνση).

Αυτοκυβέρνηση σημαίνει αυτοπειθαρχία. Το αντίθετο της αυτοπειθαρχίας είναι η επιβαλλόμενη υπακοή, η επιτασσομένη από νόμους πάνω στα αντικείμενά τους, στα θύματά τους. Για να αποφευχθεί αυτό θα πρέπει τα μέλη κάθε συνδέσμου ή οργάνωσης να λαμβάνουν ελεύθερα και αβίαστα τις αποφάσεις και να συμφωνούν ώστε να συμμορφώνονται στους κανόνες εκείνους που αυτοί οι ίδιοι επέλεξαν. Εκείνοι που αρνούνται να προσφέρουν την εθελοντική τους συμμετοχή στην υιοθέτηση της συμφωνίας αυτής θα πρέπει να στερούνται των ωφελημάτων του συνδέσμου ή της οργάνωσης.

«Οι άνθρωποι εκείνοι που συνενώνονται με βάση μια ελεύθερη συμφωνία, για μια κοινή δράση, με κοινούς στόχους, έχουν την ηθική υποχρέωση να εκπληρώνουν την υπόσχεσή τους και να μην αναλαμβάνουν καμία άλλη δραστηριότητα που να βρίσκεται σε αντίθεση με το συμφωνημένο πρόγραμμα...» (4).

Επίσης, άλλοι νεο-αναρχικοί κατέχονται από τη «δράση για χάρη της δράσης». Ένας από τους πρώτους ιστορικούς του ιταλικού αναρχικού κινήματος, ο Πιέρ Κάρλο Μασσίνι, σημειώνει, ότι γι' αυτούς ο «αυθορμητισμός» είναι η πανάκεια που αυτομάτως θα λύσει όλα τα προβλήματα. Θεωρητική ή πρακτική προετοιμασία δεν είναι απαραίτητη. Κατά τη διάρκεια της επανάστασης – που... «περιμένει στην πρώτη γωνία» – οι θεμελιώδεις διαφορές ανάμεσα στους ελευθεριακούς και τους αναρχικούς και στους θανάσιμους εχθρούς τους, τις εξουσιαστικές ομάδες, όπως οι μαρξιστές-λενινιστές, ως εκ θαύματος θα εξαφανιστούν (5).

Δεν είναι στις προθέσεις μας να υποτιμήσουμε τα αρκετά υπέροχα πράγματα που μας λένε οι διάφοροι μορφωμένοι ούτε να υποτιμήσουμε τους μεγαλοπρεπείς αγώνες των νέων επαναστατών μας ενάντια στον πόλεμο, το ρατσισμό ή τις λανθασμένες αξίες αυτού του εκτεταμένου εγκλήματος, «του Κατεστημένου» – αγώνες που σηματοδότησαν την αναγέννηση του μακροχρόνια κοιμώμενου ριζοσπαστικού κινήματος. Αλλά αυτοί προβάλλουν τις αρνητικές πλευρές του αναρχισμού και αγνοούν ή δεν πολυκαταλαβαίνουν τις δημιουργικές του πλευρές. Ο Μπακούνιν και οι κλασικοί αναρχικοί πάντα έδιναν έμφαση στην αναγκασιότητα της δημιουργικής σκέψης και δράσης.

νοι στα πολιτικά κόμματα. Πάνω από έναν αιώνα πριν, ο αναρχικός στοχαστής, Προυντόν, όρισε την κοινοβουλευτική δημοκρατία ως έναν «βασιλιά με 600 κεφάλια». Το αντιπροσωπευτικό σύστημα είναι ακριβώς μια δικτατορία, που ανανεώνεται περιοδικά μέσω των εκλογών.

Η οργάνωση της νέας κοινωνίας δεν είναι, όπως στο κράτος ή σε άλλους εξουσιαστικούς συνδέσμους, απόρροια των «κάτω» ή «από πάνω προς τα κάτω», για τον απλό λόγο ότι δεν θα υπάρχει κορυφή και βάση. Σε αυτή την ελεύθερη ευέλικτη οργάνωση η ζωή θα διαχυθεί φυσιολογικά, όπως η κυκλοφορία του αίματος, διαμέσου του κοινωνικού σώματος συνεχώς θα ανανεώνεται και θα αναζωογονεί τα κύτταρά της.

Φράσσοντας το δρόμο προς τη ελευθερία

Η υψηλή αυτή τεχνολογία – η οποία μπορεί μεν να ανοίξει νέους δρόμους προς την ελευθερία – έχει ωστόσο οπλίσει το κράτος με αφάνταστα τρομερά όπλα για την εξάφaniση κάθε ζωής πάνω στον πλανήτη. Με την αυτοματοποίηση και την αποκέντρωση, με τα θαυματοργά οφέλη της εξοικονόμησης εργατικής δύναμης από την τεχνολογική επανάσταση, δημιουργείται τεράστια ανεργία, καθιστώντας δυνατή για το κράτος τη δημιουργία, ουσιαστικά, ενός εθνικοποιημένου φτωχόσπιτου, από όπου τα εκατομμύρια των τεχνολογικών ανέργων, των ξεχασμένων, των απρόσωπων, των απόβλητων της ευημερίας, θα έχουν αρκετά για να μείνουν ήσυχα (χωρίς δηλαδή να εξεγείρονται κάθε φορά). Ούτε η έκταση με την οποία οι υπολογιστές αυξάνουν ανυπολόγιστα την εξουσία του κράτους, για να οργανώνει πειθαρχικά κάθε άτομο και να εξαφανίζει τις ανθρώπινες αξίες, έχει ληφθεί υπόψη.

Μια ολοένα αναπτυσσόμενη τάξη τοπικών, επαρχιακών και εθνικών γραφειοκρατών – επιστήμονες, μηχανικοί, τεχνικοί και άλλοι επαγγελματίες – εξακολουθούν να απολαμβάνουν ένα πολύ καλύτερο επίπεδο ζωής από ό,τι ο μέσος εργαζόμενος – μια τάξη της οποίας τα προνόμια εξαρτώνται από το κατά πόσο υποστηρίζει το αντιδραστικό κοινωνικό σύστημα, από το κατά πόσο ενισχύει, ουσιαστικά, τις «δημοκρατικές», «ευημερούσες» και τις κρατικές σοσιαλιστικές ποικιλίες του κράτους.

Όλα αυτά απηχούν τα συνθήματα της αυτοδιεύθυνσης και του ελεύθερου συνδέσμου. Αλλά αυτοί (οι εκμεταλλευόμενοι) δεν τολμούν να απευθύνουν έστω και την παραμικρή κατηγορία ενάντια στην αγία κιβωτό του Κράτους. Δεν δείχνουν το παραμικρό σημάδι κατανόησης του προφανούς γεγονότος ότι η εξαφάνιση της αβύσσου, η εξάλειψη δηλα-

σε όλο τον κόσμο και αυτοί οι εθελοντικοί σύνδεσμοι είναι ιεραρχικοί (30).

Ακόμα και ακαδημαϊκοί, όπως ο καθηγητής, Τζόζεφ Ραφαέλε (καθηγητής Οικονομίας στο Ινστιτούτο Τεχνολογίας Ντρέξτερ), γράφουν σαν αναρχικοί:

«Βαίνουμε προς μια κοινωνία συν-ίσων, όπου η διαφορά ανάμεσα στον αρχηγό και στον καθοδηγούμενο γίνεται όλο και πιο θαμπή» (31).

Ο σύμβουλος επιχειρήσεων, Μπέρναντ Μάλερ-θάϊμ σημειώνει με έμφαση:

«Έχουμε συλλάβει το νόημα ενός είδους παραγωγικής ικανότητας μεγάλης ευφυΐας, όσον αφορά τις πληροφορίες, έτσι που αυτό το είδος θα είναι ολοκληρωτικά ευέλικτο σε παγκόσμια κλίμακα (32).

Αναρχικές απόψεις για την τεχνολογία των επικοινωνιών

Η ανάπτυξη της νέας κοινωνίας θα εξαρτηθεί πάρα πολύ από την έκταση με την οποία τα αυτοκυβερνώμενα μέρη της θα είναι ικανά να επιταχύνουν τις επικοινωνίες, να καταλάβει ο ένας το πρόβλημα του άλλου και έτσι να συντονίσουν καλύτερα τις δραστηριότητές τους. Χάρη στη σύγχρονη τεχνολογία των επικοινωνιών (προσωπικοί υπολογιστές, κλειστά τηλεοπτικά και τηλεφωνικά κυκλώματα και μια πληθώρα από άλλες ανάλογες επινοήσεις), η άμεση, απευθείας επικοινωνία είναι ήδη διαθέσιμη στον καθένα, ακόμα και στους περισσότερο απομονωμένους χώρους. Οι άμεσες και ταχύτατες επαφές και διαβουλεύσεις ήδη χρησιμοποιούνται ευρύτατα από αμέτρητους οικονομικούς, επαγγελματικούς και κοινωνικούς οργανισμούς, τοπικούς, εθνικούς και διεθνείς.

Το πραγματοποιήσιμο μιας ελεύθερης κοινωνίας

Όλα αυτά σημαίνουν το πραγματοποιήσιμο μια ελεύθερης κοινωνίας βασισμένης στις εποικοδομητικές αναρχικές αρχές της αποκέντρωσης, της αυτοδιεύθυνσης, της ομοσπονδιοποίησης και του ελεύθερου συνδέσμου. Η νέα τεχνολογική επανάσταση μπορεί να επιταχύνει την εξαφάνιση των παρασιτικών θεσμών του κράτους και της αντιπροσωπευτικής κυβέρνησης. Τα αυτοκυβερνώμενα μέρη που συνθέτουν τη νέα κοινωνία δεν θα είναι μια μικρογραφία ενός κράτους. Στις αντιπροσωπευτικές δημοκρατίες δεν είναι ο κόσμος που κυβερνά, αλλά οι επαγγελματίες πολιτικοί, που είναι συγκεντρωμέ-

«Το επαναστατικό κίνημα του 1848 ήταν πλούσιο σε ένστικτα και θεωρητικές ιδέες, οι οποίες έδωσαν σε αυτό αρκετή δικαίωση στην πάλη του ενάντια στα προνόμια..., αλλά υπέφερε ολοκληρωτικά από κάθε θεωρητική και πρακτική ιδέα που θα του επέτρεπε να οικοδομήσει ένα νέο σύστημα πάνω στην καταστροφή της παλαιάς αστικής τάξης πραγμάτων» (6).

Με την απουσία τέτοιων στέρεων θεμελίων, τέτοια κινήματα, πιθανότατα θα αποσυντεθούν.

Διαστρεβλώνοντας τις αναρχικές ιδέες

Μερικές εργασίες πάνω στον αναρχισμό, όπως το «Ο αναρχισμός» του Τζορτζ Γούντκοκ, καθώς και τα δύο βιβλία των Χόροβιτς και Τζέιμς Τζολή - που και τα δύο έχουν τον ίδιο τίτλο «Οι αναρχικοί» - διασπνίζουν το μύθο ότι οι αναρχικοί ζουν σαν να είναι ζωντανές αντίκες, σαν οραματιστές που πλαταρούν να επιστρέψουν σε ένα ειδυλητικό παρελθόν. Αυτό είναι ουτοπία, η επιστροφή δηλαδή στην πρωτόγονη ζωή, σε κοινότητες μιας περασμένης εποχής.

Είναι δύσκολο να καταλάβουμε πώς οι μορφωμένοι, αν και ήταν και είναι εξοικειωμένοι με την τεράστια αναρχική βιβλιογραφία και την υπόθεση της κοινωνικής ανοικοδόμησης, κατέληξαν σε τέτοια παράλογα συμπεράσματα. Μια αξιοσημείωτη εξαίρεση είναι ο Ντανιέλ Γκερέν, ο Γάλλος κοινωνιολόγος και ιστορικός, του οποίου το άριστο μικρό βιβλίο «Ο αναρχισμός» έχει μεταφραστεί στα αγγλικά και δημοσιεύτηκε από το «Monthly Review Press», με πρόλογο του Νόαμ Τσόμκι. Ο Γκερέν επικεντρώνει τις σκέψεις του στις εποικοδομητικές πλευρές του αναρχισμού. Αν και χωρίς λάθη (υποτιμά, για παράδειγμα, τη σπουδαιότητα των ιδεών του Κροπότκιν και μεγαλοποιεί αυτές του Μαξ Στίρνερ), παραμένει η καλύτερη εισαγωγή στο αντικείμενό μας. Ο Γκερέν ανατρέπει αποτελεσματικά τα επιχειρήματα των τωρινών ιστορικών και συγκεκριμένα των Ζαν Μετόν, Τζορτζ Γούντκοκ και Τζέιμς Τζολή, συμπεραίνοντας ότι:

«η εικόνα τους για τον αναρχισμό δεν είναι αληθινή. Ο εποικοδομητικός αναρχισμός, που βρήκε την πιο ολοκληρωμένη έκφρασή του στα γραφτά του Μπακούιν, αναφέρεται στην οργάνωση εκείνη που βασίζεται στην αυτοπειθαρχία και στην ολοκλήρωση και η οποία δεν είναι όμως καταπιεστική, αλλά ομοσπονδιακή. Συνδέεται με τη μεγάλη κλίμακα βιομηχανία, τη νέα τεχνολογία, το σύγχρονο προλεταριάτο, τον αυθεντικό διεθνισμό».

...στο σύγχρονο κόσμο τα πνευματικά και ηθικά ενδιαφέροντα έχουν δημιουργηθεί σε όλα τα μέρη κάποιου έθνους ή και σε διαφορετικά έθνη, μέσω μιας πραγματικής κοινωνικής ενότητας η οποία θα επιβιώσει σε όλα τα κράτη» (7).

Ο ΕΠΟΙΚΟΔΟΜΗΤΙΚΟΣ ΑΝΑΡΧΙΣΜΟΣ

Για να υπολογίσουμε σε ποια έκταση ο αναρχισμός είναι εφαρμόσιμος στη σύγχρονη κοινωνία, είναι πρωτίστως απαραίτητο να συνοψίσουμε τα δημιουργικά του χαρακτηριστικά. Ο κλασικός αναρχισμός είναι συνώνυμος με τον όρο «Κοινωνικός Αναρχισμός» ή «Ελεύθερος Σοσιαλισμός». Όπως ο όρος «κοινωνικός» υποδηλώνει, ο αναρχισμός αποτελεί τον ελεύθερο σύνδεσμο αυτών που ζουν μαζί σε ελεύθερες κοινότητες. Η κατάργηση του κράτους και του καπιταλισμού, η εργατική αυτοδιεύθυνση στη βιομηχανία, η διανομή ανάλογα με τις ανάγκες, ο ελεύθερος σύνδεσμος, είναι αρχές οι οποίες για όλες τις σοσιαλιστικές τάσεις συνιστούν την αναγκαιότητα και το τελικό στόχο του σοσιαλισμού. Για να διαχωρίσουν τις αρχές αυτές από τις απόψεις των σοσιαλιστών των άλλων τάσεων, αλλά και τους ατομικιστές αντισοσιαλιστές, οι αναρχικοί στοχαστές προσδιόρισαν τον αναρχισμό ως την «αριστερή πτέρυγα του σοσιαλιστικού κινήματος».

Ο Αλεξέϊ Μποροβόι, Ρώσος αναρχικός, υποστήριξε ότι η κατάλληλη βάση για τις αναρχικές ιδέες σε μια ελεύθερη κοινωνία είναι η ισότητα των μελών της σε έναν ελεύθερο οργανισμό. Ο Κοινωνικός Αναρχισμός θα μπορούσε να οριστεί ως η ισότητα στο δικαίωμα του να είσαι διαφορετικός.

Αποτελεί πλέον το να υποθέσουμε ότι οι αναρχικοί αγνοούν την πολυπλοκότητα της κοινωνικής ζωής. Αντιθέτως, οι κλασικοί αναρχικοί πάντα απέρριπταν το είδος αυτό της «απλότητας», η οποία καμουφλάρει την αυστηρή πειθαρχηση για χάρη της φυσικής πολυπλοκότητας και την ποικιλία που αντανάκλα την πολυπρόσωπη αφθονία και την ποικιλία της κοινωνικής και ατομικής ζωής.

Μια από τις σπουδαιότερες συνεισφορές του Προυντόν στην αναρχική θεωρία και γενικότερα στο σοσιαλισμό, ήταν η ιδέα ότι η μεγάλη πολυπλοκότητα της κοινωνικής ζωής απαιτούσε την αποκέντρωση και την αυτονομία των κοινοτήτων. Ο Προυντόν υποστήριξε ότι:

«...διαμέσου της πολυπλοκότητας των ενδιαφερόντων και της προόδου των ιδεών, η κοινωνία είναι αναγκασμένη να αποκηρύξει το κράτος... απαξιώνοντας το μηχανισμό της κυβέρνησης, κάτω από τη σκιά των πολιτικών της θεσμών, η κοινωνία σιγά-σιγά

vas – ακριβώς αυτά τα καθήκοντα και τις δραστηριότητες οι υπολογιστές και η αυτοματοποίηση τις κάνουν καλύτερα από τους ανθρώπους – μπορούν τώρα να εκπληρωθούν από αυτορυθμιζόμενες μηχανές... γι' αυτό μια γραφειοκρατική οργάνωση... δεν κάνει τίποτε άλλο από το να περισφίγγει με τις λαβές της γραφειοκρατίας τον πολιτισμό, ενώ η αυτοματοποίηση οδηγεί στην ανατροπή των δυναμικών γραφειοκρατιών, διαμέσου των οποίων η εξουσία χειρίστηκε το μαστίγιο με το οποίο ο άνθρωπος κρατήθηκε υποταγμένος» (27).

Ο καθηγητής, Ουίλλιαμ Ριντ, από το Πανεπιστήμιο ΜακΓκιλλ, πιστεύει ότι:

«το μόνο αποτελεσματικό μέτρο για να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα του συντονισμού σε μια κοινωνία που αλλιάζει μπορεί να βρεθεί στις ρυθμίσεις της εξουσίας η οποία θα έχει αποκοπεί από τη γραφειοκρατική παράδοση...» (28).

Ο Ουίλλιαμ Φάουνς, από τη Σχολή Βιομηχανικών και Εργατικών Σχέσεων του Πανεπιστημίου Μίτσιγκαν, προβλέπει, ότι: «η ολοκλήρωση της πληροφορικής έκανε δυνατό το ότι οι υπολογιστές μπορούν να εξαλείψουν την ανάγκη μεγάλων οργανώσεων με γραφειοκρατικά χαρακτηριστικά» (29). Ο Φάουνς βλέπει μια σύγκρουση μεταξύ επαγγελματιών εργατών και γραφειοκρατιών διευθυντών. Οι εργάτες δεν χρειάζονται «ιεραρχικούς προϊσταμένους», γιατί είναι αρκετά ικανοί να χειριστούν τη βιομηχανία από μόνοι τους. Ο Φάουνς συνηγορεί υπέρ της αυτοδιεύθυνσης, όχι επειδή είναι ριζοσπάστης, αλλά επειδή η αυτοδιεύθυνση είναι αποτελεσματικότερη από ό,τι το τετριμμένο σύστημα της γραφειοκρατίας.

ΑΥΤΟΔΙΕΥΘΥΝΣΗ

Η ελευθεριακή αρχή της αυτοδιεύθυνσης δεν θα υπάρξει κίνδυνος να αναιρεθεί με την αλλαγή της σύνθεσης της εργατικής δύναμης ή της ίδιας της εργασίας. Με ή χωρίς την αυτοματοποίηση, το οικονομικό εποικοδόμημα της ελεύθερης κοινωνίας πρέπει να βασιστεί στον ελεύθερο σύνδεσμο και την αυτοδιεύθυνση του κόσμου κατευθείαν μέσα από τις οικονομικές λειτουργίες. Κάτω από την αυτοματοποίηση εκατομμύρια υψηλά εκπαιδευμένων τεχνικών, μηχανικών και άλλων, που τώρα ήδη αυτοοργανώνονται σε τοπικές, περιφερειακές, εθνικές και διεθνείς ομοσπονδίες, θα μεταφέρουν ελεύθερα τις πληροφορίες, βελτιώνοντας συνεχώς και την ποιότητα και τη διαθεσιμότητα των αγαθών και των υπηρεσιών και αναπτύσσοντας νέες παραγωγές για τις νέες ανάγκες. Κάθε χρόνο εκατομμύρια επιστημονικο-τεχνικές πληροφορίες κυκλοφορούν ελεύθερα

οπουδήποτε ανθρώπινες σχέσεις στο επίπεδο του μικρότερου χωριού... σε ολόκληρο το επίπεδο της ηλεκτρολογικής επανάστασης το μοντέλο αυτό εμφανίζεται σε ποικίλες μορφές... Αποτελεί μια σχέση σε βάθος, χωρίς αντιπροσώπευση από άλλες λειτουργίες ή δυνάμεις» (24).

Ο Λιούις Μάμφορντ, ιστορικός της επίδρασης της τεχνολογίας στον πολιτισμό, δίνει έμφαση στην επικαιρότητα των πρακτικών ελευθεριακών ιδεών του Κροπότκιν, όπως αυτές περιγράφονται στο «Αγροί, Εργοστάσια και Εργαστήρια» στη σύγχρονη κοινωνία:

«...αποκαθιστώντας την ενδόμυχη ανθρώπινη κλίμακα και μαζί με αυτήν την κοινοτική συνεργασία της πρόσωπο με πρόσωπο κοινότητας... ενώ ο Καρλ Μαρξ παρέμεινε υπέρ της μεγάλης οργάνωσης, της συγκεντρωποιημένης κατεύθυνσης και της μαζικής παραγωγής» (26).

Εξορθρευμένη γραφειοκρατία

Η γραφειοκρατία είναι μια μορφή οργάνωσης κατά την οποία οι αποφάσεις παίρνονται στην κορυφή, τις οποίες πρέπει να υπακούουν οι από κάτω και μεταφέρονται διαμέσου μιας σειράς διαταγών όπως σε ένα στρατό. Μια γραφειοκρατία δεν είναι μια αληθινή κοινότητα, η οποία προϋποθέτει ένα σύνδεσμο ίσων ανθρώπων που παίρνουν τις αποφάσεις από κοινού και τις μεταφέρουν έξω από το σύνδεσμο επίσης από κοινού. Ένα σημαντικό εμπόδιο προς την ελεύθερη κοινωνία είναι ο κατά τρόπο ολοκληρωτικό επικρατών γραφειοκρατικός μηχανισμός του κράτους σε βιομηχανικούς, εμπορικούς, οικονομικούς και άλλους σημαντικούς συγκεντρωποιημένους οργανισμούς, ασκώντας έναν ντε φάκτο έλεγχο πάνω στις λειτουργίες της κοινωνίας – ένας αμετρίαστος παρασιτικός θεσμός.

Αρκετά κατάλληλοι επιστημονικοί και τεχνικοί ειδικοί, οικονομολόγοι και άλλοι ακαδημαϊκοί, που δέχονται τη γραφειοκρατία ως μια απαραίτητη αναγκαιότητα, συμφωνούν τώρα στο ότι ο ...βυζαντινός γραφειοκρατικός μηχανισμός μπορεί να παροπλιστεί από τη σύγχρονη κομψοτεροποιημένη τεχνολογία. Οι απόψεις τους (ασυνείδητες βέβαια) απεικονίζουν την πρακτική επικαιρότητα της αναρχικής εναλλαγής στις εξουσιαστικές μορφές οργάνωσης.

Στο σπουδαίο του έργο «Future Shock», ο Άλβιν Τόφλερ συμπεραίνει, ότι:

«στις γραφειοκρατίες οι άνθρωποι εκπληρώνουν καθήκοντα και λειτουργίες ρουτί-

και σιωπηλά σχηματίζει τη δική της οργάνωση, κατασκευάζοντας για τον εαυτό της μια νέα τάξη η οποία εκφράζει τη ζωτικότητα και αυτονομία της» (8).

Όπως και οι προκάτοχοί του, Προυντόν και Μπακούνιν, ο Κροπότκιν επεξεργάστηκε την ιδέα ότι η τεράστια πολυπλοκότητα της κοινωνικής ζωής αξιώνει την αποκέντρωση και την αυτοδιεύθυνση στη βιομηχανία από τους εργάτες. Στη μελέτη του για την οικονομική ζωή στην Αγγλία και τη Σκωτία, ο Κροπότκιν συμπεραίνει:

«η παραγωγή και η ανταλλαγή αντιπροσώπευσαν μια τέτοια πολυπλοκότητα την οποία καμία κυβέρνηση (χωρίς τη δημιουργία μιας ενοχλητικής αναποτελεσματικής γραφειοκρατικής δικτατορίας) δεν ήταν ικανή να οργανώσει την παραγωγή, εάν οι εργάτες διαμέσου των συνδικάτων, δεν έκαναν το ίδιο σε κάθε κλάδο της βιομηχανίας: για την παραγωγή, εκεί που καθημερινά εμφανίζονται χιλιάδες δυσκολίες τις οποίες καμία κυβέρνηση δεν μπορεί να προβλέψει... μόνο οι προσπάθειες των χιλιάδων διανοιών που εργάζονται πάνω στα προβλήματα, συνεργαζόμενες για την ανάπτυξη ενός νέου κοινωνικού συστήματος που να βρίσκει λύσεις στα χιλιάδες τοπικά προβλήματα»(9).

Η αποκέντρωση και η αυτονομία δεν σημαίνουν τον τεμαχισμό της κοινωνίας σε μικρές, απομονωμένες, μη αυτόνομες οικονομικές ομάδες, το οποίο δεν είναι ούτε δυνατό ούτε επιθυμητό. Ο Ισπανός αναρχικός, Ντιέγκο Αμπάντ ντε Σαντιγιάν, υπουργός Οικονομικών στην τοπική κυβέρνηση της Καταλωνίας, στις αρχές του Εμφυλίου Πολέμου και της Επανάστασης (Δεκέμβριος 1936), θυμίζει σε μερικούς από τους συντρόφους του, ότι:

«...πρέπει να συνειδητοποιήσουμε ότι δεν ζούμε σε έναν ουτοπικό κόσμο. Δεν μπορούμε να πραγματοποιήσουμε την οικονομική μας επανάσταση, με την τοπική έννοια της οικονομίας, πάνω σε μια στενά τοπικιστική βάση, κάτι που απλώς και μόνο θα προκαλούσε μια συλλογική έλλειψη... η οικονομία είναι σήμερα ένας τεράστιος οργανισμός και κάθε απομόνωση πρέπει να εκληφθεί ως επιζήμια... Πρέπει πρώτα να εργασθούμε με βάση τα κοινωνικά κριτήρια, μελετώντας τα ενδιαφέροντα όλης της χώρας και, εάν είναι δυνατόν, όλου του κόσμου» (10).

Θα πρέπει να επιτευχθεί μια ισορροπία ανάμεσα στην απονικτική τυραννία της ακαθίνωτης εξουσίας και το είδος αυτό της «αυτονομίας», που οδηγεί σε έναν τοπικιστικό πατριωτισμό, στο χωρισμό σε μικρές ομάδες και τον κατακερματισμό της κοινωνίας. Ένας ελευθεριακός οργανισμός θα πρέπει να αντανakλά την πολυπλοκότητα των κοινωνικών σχέσεων και να προάγει την αλληλεγγύη σε μια εκτεταμένη κλίμακα. Μπορεί να επιτευχθεί ένας ομοσπονδιακός συντονισμός διαμέσου μιας ελεύθερης συμφωνίας, σε τοπική, περιφερειακή, εθνική και διεθνική κλίμακα, ένα τεράστιο δηλαδή συντονιστικό δίκτυο διαφόρων ομάδων και εθελοντικών συσπειρώσεων που να αγκαλιάζει όλη

την κοινωνική ζωή και από το οποίο όλες οι ομάδες και σύνδεσμοι θα θερίσουν τα οφέλη της ενότητας, ενώ επίσης θα εξασκείται και η μορφή αυτή της αυτονομίας ανάμεσα στις διάφορες σφαίρες της, έτσι ώστε να επεκτείνεται η ελευθερία. Οι αναρχικές οργανωτικές αρχές δεν προάγουν χωριστές οντότητες. Η αυτονομία είναι αδύνατη χωρίς αποκέντρωση και η αποκέντρωση αδύνατη χωρίς ομοσπονδιοποίηση.

Η αυξημένη πολυπλοκότητα της σημερινής κοινωνίας καθιστά τις αναρχικές ιδέες περισσότερο και όχι λιγότερο σχετικές με αυτή. Είναι ακριβώς αυτή η πολυπλοκότητα και ποικιλία, πάνω απ' όλα, που υπερισχύει στο ενδιαφέρον για ελευθερία και ανθρωπίνες αξίες και η οποία οδήγησε τους αναρχικούς στοχαστές να βασίσουν τις ιδέες τους στις αρχές του μαρσαμού της εξουσίας, της αυτοδιεύθυνσης και της ομοσπονδιοποίησης. Η σπουδαιότερη έκφραση της ελεύθερης κοινωνίας είναι ότι αυτορυθμίζεται και ότι «μεταφέρει μέσα της τους σπόρους της αναγέννησής της» (Μάρτιν Μπούμπερ). Οι αυτοκυβερνώμενοι σύνδεσμοι θα είναι αρκετά ευέλικτοι ώστε να ρυθμίζουν τις διαφορές τους, να διορθώνουν και να μαθαίνουν από τα λάθη τους, να πειραματίζονται με το νέο, δημιουργώντας νέες μορφές κοινωνικής ζωής και να αγωνίζονται για την επιτυχία της επιδιωκόμενης αρμονίας με βάση ένα ανθρωπιστικό σχέδιο. Τα λάθη και οι διαμάχες μπορούν έτσι να περιοριστούν σε ειδικές ομάδες ώστε να μην προκαλούν ζημιά. Αλλά οι κακοί υπολογισμοί και οι διάφορες εγκληματικές αποφάσεις είναι δημιουργήματα του κράτους και των κεντρικών του θεσμών, επηρεάζοντας όλη τον κόσμο και έχοντας αρκετά καταστρεπτικές συνέπειες για όλους.

Οι αναρχικοί επιζητούν να αντικαταστήσουν το κράτος όχι με το χάος, αλλά με τη φυσική, αυθόρμητη μορφή οργάνωσης που αναδύεται από την αλληλοβοήθεια και την άσκηση των κοινών ενδιαφερόντων διαμέσου του συντονισμού και της αυτοκυβέρνησης που καθίστανται απαραίτητοι παράγοντες. Αυτές οι μορφές πηγάζουν από την αλληλεξάρτηση ανθρώπου και αρμονίας. Η μορφή αυτή οργάνωσης είναι η ομοσπονδιοποίηση. Κοινωνία χωρίς τάξη, όπως ο όρος «κοινωνία» υποδηλώνει, είναι ακατάλληλη. Αλλά η οργάνωση της τάξης δεν είναι αποκλειστικό μονοπώλιο του κράτους. Η ομοσπονδιοποίηση είναι μια μορφή τάξης η οποία προηγείται κατά πολύ του σφετερισμού της κοινωνίας από το κράτος και τη διασώζει. Ο πολιτικός επιστήμονας, Μπάρκερ, ορίζει ως εξής την αντίθεση κοινωνίας και κράτους:

«Ο χώρος της κοινωνίας είναι εθελοντική συνεργασία. Η ενέργειά της είναι η καλή θέληση. Η μέθοδός της είναι η ελαστικότητα, ενώ η τάξη, το κράτος, είναι μάλλον μηχανική δράση. Η ενεργειακή της δύναμη. Η μέθοδός του είναι η ακαμψία» (11).

ταστήσει «λειτουργικά απαραίτητη». Αλλά όμως αυτό αποτελεί και ένα ακόμα αποτελεσματικό τέχνασμα, ώστε να κάνει τους εργαζόμενους να συνεργαστούν για την ίδια τους τη σκλαβιά.

Ο Πίτερ Ντράκερ γράφει:

«Η αποκέντρωση έχει γίνει υπερβολικά δημοφιλής στις αμερικανικές εταιρίες... οι αποφάσεις πρέπει τώρα να παίρνονται στα χαμηλότερα παρά στα υψηλότερα επίπεδα... είναι σημαντικό να δώσουμε έμφαση στην έννοια της λειτουργικής αποκέντρωσης... πρέπει να επιτρέψουμε (στους εργαζόμενους που έχουν γνώσεις) να διευθύνουν από μόνοι τους την εργασία τους» (22).

Ο Τζον Κένεθ Γκαλμπρέιθ γράφει:

«Σε γιγαντιαίες βιομηχανικές εταιρίες η αυτονομία είναι απαραίτητη και για τις μικρές αποφάσεις και για την επίλυση των μεγάλων προβλημάτων της πολιτικής... τα συγκριτικά οφέλη της ατομικής και μοριακής δύναμης για τη γενιά του ηλεκτρισμού αποφασίζονται από ένα ευρύ φάσμα επιστημόνων τεχνικών και οικονομικών κατευθύνσεων. Μόνο μια επιτροπή ή, ακριβέστερα, ένα σύμπλεγμα επιτροπών, μπορεί να συνδυάσει τη γνώση και την εμπειρία που πρέπει να εκμεταλλευτούμε... η συνέπεια της άρνησης της αυτονομίας και η ανικανότητα της τεχνοδομής (συνεργαζόμενη συγκεντρωποιημένη βιομηχανία) να προσαρμοστεί στο να αλλάξει προτιμήσεις είναι καταφανώς μια ατελής λειτουργία. Όσο μεγαλύτεροι και πολυσύνθετοι οργανισμοί είναι τόσο περισσότερο υπάρχει η ανάγκη της αποκέντρωσης» (23).

Και οι οικονομολόγοι του «ελεύθερου κόσμου», αλλά και αυτοί της ΕΣΣΔ, χρειάζονται την αποκέντρωση για μια διευθυντική αποτελεσματικότητα στην κατεύθυνση του ότι η πολιτική και οικονομική ζωή δεν θα υποκύψουν στην ακαμψία του κεντρικού μηχανισμού. Και αυτός είναι ακριβώς ο λόγος που ο Σοβιετικός ηγέτης, Μ. Γκορμπατσώφ, υποστηρίζει και προωθεί τη λεγόμενη Περεστρόϊκα.

Ο μηχανολόγος, Ρόμπερτ Ο'Μπράϊαν, εξηγεί:

«Επειδή ο ηλεκτρισμός μπορεί να διοχετευθεί διαμέσου καλωδίων σχεδόν παντού, μεταφερόμενος με υψηλής τάσης γραμμές, από βουνά, ερήμους και όλων των ειδών τα φυσικά εμπόδια, τα εργοστάσια δεν χρειάζεται πια να βρίσκονται προσδεμένα μόνο στις δικές τους πηγές ενέργειας...» (24).

Το ακόλουθο απόσπασμα είναι από την εργασία του Μάρσαλ ΜακΛούαν «Αντιλαμβάνοντας τα Μέσα Ενημέρωσης», όπου περιλαμβάνεται ένα εκχύλισμα των απόψεων του Κροπότκιν στο έργο του «Αγροί, Εργοστάσια και Εργαστήρια»:

«Η αποκέντρωση της παροχής ηλεκτρισμού επιτρέπει σε κάθε μέρος να αποτελεί ένα κέντρο και δεν απαιτούνται μεγάλα σύνολα... με τον ηλεκτρισμό μπορούμε να συνάψουμε

Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΕΠΙΣΠΕΥΣΕΙ ΤΗΝ ΑΝΑΡΧΙΑ

Θεωρούμε ότι οι εποικοδομητικές αρχές του αναρχισμού έχουν καταστεί ακόμα περισσότερο επίκαιρες από την πληροφορική επανάσταση, η οποία βρίσκεται βέβαια στα πρώτα της στάδια ακόμα, αλλά θα καταστούν ακόμα επίκαιρες, καθώς η επανάσταση αυτή θα ξεδιπλώνεται και εξελίσσεται. Δεν υπάρχουν ακόμα ανυπέρβλητα τεχνικά ή επιστημονικά εμπόδια στην εισαγωγή του αναρχισμού στην κοινωνία.

Η αποκέντρωση

Ο Τζορτζ Γούντκοκ συμπεραίνει ότι:

«Το ιστορικό αναρχικό κίνημα που πήγασε από τον Μπακούνιν και τους ακολούθητές του, έχει πεθάνει (πηγαίνοντας αντίθετα) στην παγκόσμια τάση πολιτικής και οικονομικής συσσώρευσης... η πραγματική κοινωνική επανάσταση της σύγχρονης εποχής είναι, στην πραγματικότητα, η εξέλιξη της συγκεντροποίησης στην οποία οδηγεί κάθε ανάπτυξη της επιστημονικής και τεχνικής προόδου... το αναρχικό κίνημα έχει αποτύχει στο να παρουσιάσει κάτι το εναλλακτικό στο κράτος ή στην καπιταλιστική οικονομία» (21).

Αυτό είναι λανθασμένος παραπληθυντικός ισχυρισμός που μπορεί να ανατραπεί από τα ίδια τα γεγονότα.

Όταν ο Κροπότκιν το 1899 έγραψε το «Αγροί, Εργαστάσια και Εργαστήρια», για να αποδείξει το πραγματοποιήσιμο μιας αποκεντρωμένης βιομηχανίας που πρέπει να επιτύχει μια σπουδαιότερη ισορροπία και ολοκλήρωση ανάμεσα στην αγροτική και στην αστική ζωή, οι ιδέες του απορρίφθηκαν από πολλούς ως ανώριμες. Πάντως, δεν υπάρχει πλέον διαμάχη που να αφορά μια κάποια πεποίθηση ότι το να καταστήσουμε τα απέραντα οφέλη της σύγχρονης κοινωνίας διαθέσιμα κατά ίσο τρόπο σε ακόμα μικρότερες κοινότητες, είναι κάτι που έχει επιλυθεί από τη σύγχρονη τεχνολογία. Ακόμα και οι αστοί οικονομολόγοι, οι κοινωνιολόγοι και μεγαλοδιευθυντές, όπως ο Πίτερ Ντράκερ, ο Τζον Κένεθ Γκαλμπερτίθ ο Γκούναρ Μάϊρνταλ και άλλοι πολλοί, αρέσκονται τώρα κατά ένα μεγάλο βαθμό στην αποκέντρωση, όχι επειδή έγιναν ξαφνικά αναρχικοί, αλλά πρώτα και κύρια γιατί η νέα τεχνολογία έχει ήδη επιτύχει την αποκέντρωση, έχοντάς την κα-

Δημιουργώντας τη νέα κοινωνία στο κέλυφος της παλιάς (Από το προοίμιο της ΙΛΩ)

Οι αναρχικοί πάντα έχουν εναντιωθεί στους Γιακωβίνους, τους Μπλανκιστές, τους Μπολσεβίκους και διάφορους άλλους πιθανούς δικτάτορες, οι οποίοι θα μπορούσαν, μέσα από τα λόγια του Προυντόν:

«...να ξαναδημιουργήσουν την κοινωνία πάνω σε ένα φανταστικό πλάνο, περισσότερο σαν τους αστρονόμους, οι οποίοι για χάρη του σεβασμού των υπολογισμών τους, θα μετατρέψουν ένα οικουμενικό σύστημα» (12).

Οι αναρχικοί θεωρητικοί περιορίστηκαν στο να προτείνουν τη χρησιμότητα κάθε εύχρηστου οργανισμού της παλαιάς κοινωνίας στην κατεύθυνση της δημιουργίας μιας νέας. Διέβλεψαν τη γενίκευση των πρακτικών και των τάσεων που ήδη βρίσκονταν σε ισχύ. Το γεγονός ότι η αυτονομία, η αποκέντρωση και η ομοσπονδιοποίηση είναι περισσότερο πρακτικές εναλλαγές στον κρατισμό, προϋποθέτει ότι αυτά τα τεράστια οργανωτικά δίκτυα που εκπληρώνουν τώρα τις κοινωνικές λειτουργίες, είναι προετοιμασμένα να αντικαταστήσουν την παλαιά χρεοκοπημένη υπερσυγκεντρωτική μηχανή. Το ότι «τα στοιχεία της νέας κοινωνίας έχουν ήδη αναπτυχθεί μέσα στο εσωτερικό της καταρρέουσας αστικής κοινωνίας» (Μαρξ), αποτελεί μια θεμελιώδη αρχή που την δέχονται όλες οι τάσεις του σοσιαλιστικού κινήματος.

Η κοινωνία είναι ένα πελώριο αλληλοσυνδεδεμένο διαδίκτυο συνεργατικής εργασίας και όλοι αυτοί οι βαθιά ριζωμένοι θεσμοί που λειτουργούν τώρα θα συνεχίσουν κατά κάποιο τρόπο να λειτουργούν, για τον απλό λόγο ότι η ύπαρξη της ανθρωπότητας εξαρτάται από αυτή την εσωτερική συνοχή. Αυτό δεν έχει αμφισβητηθεί από κανέναν. Αυτό που χρειάζεται είναι η χειραφέτηση εναντίον των εξουσιαστικών θεσμών πάνω στην κοινωνία καθώς και από τις σχέσεις εξουσίας μέσα στις διάφορες οργανώσεις καθ'αυτές. Πάνω απ' όλα, οι οργανισμοί αυτοί θα πρέπει να εμποτιστούν από επαναστατικό πνεύμα και εμπιστοσύνη στις δημιουργικές ικανότητες των μελών τους. Ο Κροπότκιν, εργαζόμενος πάνω στην κοινωνιολογία του αναρχισμού, άνοιξε μια πλωφόρο μιας χυμώδους έρευνας, η οποία όμως έχει σε μεγάλο βαθμό παραμεληθεί από τους κοινωνικούς επιστήμονες που καθορίζουν δραστήρια νέους χώρους κοινωνικού ελέγχου.

Ο Κροπότκιν βασίστηκε στη θεμελιώδη αρχή του αναρχικού κομμουνισμού «από τον καθένα σύμφωνα με τις ικανότητές του στον καθένα σύμφωνα με τις ανάγκες του». Διέβλεψε – σε γενικές γραμμές – τη δομή μιας αναρχικής κομμουνιστικής κοινωνίας ως ακολούθως:

«...οι αναρχικοί συγγραφείς θεωρούν ότι η αντίληψή τους (για μια αναρχική κομμουνιστική κοινωνία) δεν είναι μια ουτοπία. Αντιλείται, ισχυρίζονται, από μια ανάλυση των τάσεων που ήδη βρίσκονται σε ισχύ, ακόμα και ο Κρατικός Σοσιαλισμός ίσως βρῖσκει συμπάθεια προς τους μεταρρυθμιστές...

Οι αναρχικοί βασίζουν τις προβλέψεις τους για το μέλλον πάνω στα δεδομένα εκείνα τα οποία είναι αποτέλεσμα των παρατηρήσεων της ίδιας της τωρινής ζωής...

...Η ιδέα των ανεξάρτητων κομμούνων (άτομα, ομάδες και σύνδεσμοι σε ομοσπονδίες αυτοκυβερνώμενων κοινοτήτων), για την περιφερειακή οργάνωση και ομοσπονδιών αυτοκυβερνούμενων συνδικάτων, σε συμφωνία με τις διαφορετικές τους λειτουργίες (μια θεμελιώδης αναρχοσυνδικαλιστική αρχή), συνέθεσαν μια στερεή αντίληψη για μια κοινωνία αναγεννημένη με μια κοινωνική επανάσταση... παρέμειναν στις θέσεις αυτές και μόνο πρόσθεσαν μια τρίτη μορφή, που είδαμε να αναπτύσσεται πολύ γρήγορα τα τελευταία πενήντα χρόνια... οι χιλιάδες επί χιλιάδων ελεύθερων κοινοπραξιών και συνδέσμων που αναπτύσσονται παντού, για την ικανοποίηση όλων των δυνατών και φανταστικών αναγκών, οικονομικών, υγείας, εκπαίδευσης, αλληλοπροστασίας, για την προπαγάνδη των ιδεών, για την τέχνη, τη διασκέδαση και πάει λέγοντας... Ένα διεθνικό δίκτυο αποτελούμενο από μια τεράστια ποικιλία ομάδων και ομοσπονδιών όλων των μεγεθών και βαθμίδων, τοπικών, περιφερειακών, εθνικών και διεθνών... (οι οποίες) αντικαθιστούν το κράτος και όλες του τις λειτουργίες... ΟΛΕΣ αυτές οι οργανώσεις που καλύπτουν η μια την άλλη και είναι πάντα όλες έτοιμες να ικανοποιήσουν νέες ανάγκες με νέους οργανισμούς και ρυθμίσεις...» (13).

Το ακόλουθο απόσπασμα, από τον «Ελευθεριακό Κομμουνισμό» του δόκτορος Ισαάκ Πουέντε, κάνει μια περίληψη της αναρχικής αντίληψης για την πολιτική και οικονομική οργάνωση της κοινωνίας. Ο Πουέντε, γιατρός στο επάγγελμα, ήταν ένας σπουδαίος αναρχικός ακτιβιστής και στοχαστής, που φυλακίσθηκε και δολοφονήθηκε από τους φασίστες ενώ πολεμούσε στο μέτωπο της Σαραγόσας κατά τη διάρκεια του Ισπανικού Εμφυλίου Πολέμου και της Επανάστασης (1936–1939):

«Ο ελευθεριακός κομμουνισμός είναι η οργάνωση εκείνη της κοινωνίας χωρίς το κράτος και χωρίς καπιταλιστικές σχέσεις ιδιοκτησίας. Για να εγκαθιδρύσουμε τον Ελευθεριακό Κομμουνισμό δεν είναι απαραίτητο να ανακαλύψουμε τεχνητές μορφές οργάνωσης. Η νέα κοινωνία θα αναδυθεί «από το κέλυφος της παλαιάς». Τα στοιχεία της μελλοντικής κοινωνίας ήδη είναι εμφυτευμένα στη υπάρχουσα τάξη πραγμάτων και αυτά είναι το συνδικάτο και η ελεύθερη κομμούνα οι οποίες είναι παλαιές μορφές οργάνωσης, βαθιά ριζωμένοι λαϊκοί θεσμοί που αγκαθίζονται πόλεις και χωριά, σε τοπική

τητα της ελεύθερης κοινωνίας.

Αλλά οι αναρχικοί επέμεναν πάντα, ότι από τη στιγμή που οι ανάγκες και οι βασικές λειτουργίες της ζωής πρέπει να εκπληρώνονται χωρίς διακοπή και δεν μπορούν να αφεθούν στις ιδιοτροπίες κάποιων, τότε αποτελεί κοινωνική υποχρέωση του κάθε ικανού ατόμου ότι το κάθε μέλος της κοινωνίας πρέπει να απολαμβάνει τα οφέλη της συλλογικής εργασίας. Τέτοιες μεγάλης κλίμακας οργανώσεις οργανωμένες αναρχικά, δεν αποτελούν παρέκκλιση. Συνιστούν την πεμπτοσύνη του αναρχισμού ως βιώσιμη κοινωνική τάξη.

Δεν υπάρχει «αγνός» Αναρχισμός

Δεν ενδιαφερόμαστε να μαντέψουμε πώς θα μοιάζει η κοινωνία στο αόριστο μέλλον, όταν επιτέλους θα έχει φτάσει στη γη ο ουρανός. Αλλά πάνω από όλα ενδιαφερόμαστε στο να διεγείρουμε τις δυνάμεις εκείνες που ωθούν την κοινωνία σε μια αναρχική κατεύθυνση, με την πρακτική εφαρμογή των αναρχικών αρχών στην πραγματικότητα της κοινωνικής ζωής. Η αναρχική άποψη στο πώς οι αρχές αυτές πρέπει να λειτουργούν εξηγήθηκε από τον Ερρίκο Μαλατέστα:

«Ενώ κηρύσσουμε την εναντίωση σε κάθε είδος κυβέρνησης και επιζητούμε την ολοκληρωτική ελευθερία, πρέπει να υποστηρίξουμε όλους τους αγώνες για μερική ελευθερία επειδή είμαστε πεπεισμένοι ότι κάποιος που διαπαιδαγωγείται διαμέσου του αγώνα ταρχίζει σιγά-σιγά να αρέσκεται στην ιδέα της ελευθερίας και καταλήγει με το να τα θέλει όλα. Πρέπει πάντα να είμαστε με το μέρος του λαού και εάν δεν πετυχαίνουμε να τον πείσουμε να απαιτήσει πολλά, μπορούμε να του ζητήσουμε να απαιτήσει κάτι και να καταβάλουμε κάθε προσπάθεια να καταλάβουμε ότι, πάντως, λίγο ή πολύ, θα πρέπει να το απαιτήσει οπωσδήποτε, προσπαθώντας να αποκτήσει κάτι με τις δικές του προσπάθειες» (20).

Εξεταζόμενος, λοιπόν, με αυτόν τον τρόπο ο αναρχισμός αποτελεί έναν πειστικό πρακτικό οδηγό κοινωνικής οργάνωσης. Αλλιώς είναι καταδικασμένος να παραμείνει ένα ουτοπικό όνειρο και όχι μια βιώσιμη δυναμική.

διαφορετική σε κάθε χρόνο και τόπο» (18).

Ο «αγνός» Αναρχισμός είναι φαντασίωση

Εκτός από τους «ατομικιστές» (ένας αρκετά ασαφής όρος), κανένας από τους κλασικούς αναρχικούς στοχαστές δεν υπήρξε «αγνός» αναρχικός. Την τυπική «αγνή» αναρχική ομαδοποίηση μας την εξηγεί ο Τζορτζ Γούντκοκ:

«Είναι η ελεύθερη ευέλικτη ομάδα συγγένειας, που δεν χρειάζεται επίσημη οργάνωση και συνεχίζει την αναρχική προπαγάνδα δια μέσου ενός αόρατου δικτύου προσωπικών επαφών και ιδεολογικών επιδράσεων».

Ο Γούντκοκ ισχυρίζεται ότι ο «αγνός» αναρχισμός είναι ασυμβίβαστος με κινήματα, όπως ο αναρχοσυνδικαλισμός, γιατί αυτά χρειάζονται «σταθερές και συγκεκριμένες οργανώσεις, γιατί αυτές κινούνται σε έναν κόσμο που κυβερνάται από αναρχικές ιδέες... και συμβιβάζονται μέρα με τη μέρα με διάφορες καταστάσεις... Οι αναρχικές ιδέες πρέπει να συντηρήσουν την πίστη των εργαζομένων, που είναι αόριστα μόνο συνειδητή, για τον τελικό σκοπό του αναρχισμού» (19).

Εάν αυτές οι απόψεις είναι σωστές, τότε ο «αγνός» αναρχισμός είναι απλώς ένα όνειρο. Πρώτον, γιατί ποτέ δεν πρόκειται να υπάρξει μια στιγμή κατά την οποία ο καθένας θα είναι «αγνός» αναρχικός – και η ανθρωπότητα θα πρέπει πάντα να κάνει συμβιβασμούς με τις καθημερινές καταστάσεις – και, δεύτερον, γιατί οι περίηθοκες οικονομικές και οικονομικές λειτουργίες μιας αλληλοεξαρτώμενης κοινωνίας δεν μπορούν να συνεχιστούν χωρίς «σταθερές οργανώσεις». Ακόμα και εάν κάθε άνθρωπος ήταν ένας πεπεισμένος και αφοσιωμένος αναρχικός, τότε ο «αγνός» αναρχισμός θα ήταν αδύνατος για λειτουργικούς και τεχνικούς λόγους και μόνο. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι αποκλείονται οι ομάδες συγγένειας. Ο αναρχισμός προσβλέπει σε μια ευέλικτη πλουραλιστική κοινωνία, όπου όλες οι ανάγκες του ανθρώπου θα μπορούν να εκπληρώνονται μέσω μιας άπειρης ποικιλίας εθελοντικών οργανισμών και συνδέσμων. Ο κόσμος όλος είναι σαν μια κηρύθρα με ομάδες συγγένειας, από σκακιστικούς ομίλους μέχρι ομάδες αναρχικής προπαγάνδας. Οι ομάδες αυτές δημιουργούνται, διαλύονται και επαναδημιουργούνται, σύμφωνα με τις εκάστοτε ανάγκες και τη φαντασία των μελών ή των συμμετεχόντων σε αυτές. Και αυτό, ακριβώς γιατί όλοι αυτοί οι άνθρωποι αντανακλούν κάθε ατομική προτίμηση και έτσι τέτοιες ομάδες αποτελούν την ίδια τη ζωτικό-

και περιφερειακή κλίμακα. Η ελεύθερη κομμούνια είναι ιδανικά κατάλληλη ώστε να αντιμετωπίζει με επιτυχία τα προβλήματα της κοινωνικής και οικονομικής ζωής ανάμεσα στις ελευθεριακές κοινότητες. Στην ελεύθερη κομμούνια υπάρχει ακόμα χώρος για συμμετοχή συνεργαζόμενων ομάδων και άλλων εθελοντικών οργανισμών... οι όροι «ελευθεριακός» και «κομμουνισμός» δείχνουν τη σύμπραξη δύο αναπόσπαστων εννοιών, απαραίτητων όρων για την ελεύθερη κοινωνία – ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΛΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΑΤΟΜΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ...» (14).

Οι Δήμοι (που μερικές φορές αποκαλούνται «Κομμούνες») καθώς και επαρχιακές κυβερνήσεις που διαμορφώθηκαν μετά τα εθνικά κράτη, στα οποία οι εκλεγμένοι επίσημοι πολιτικών κομμάτων, οι δικηγόροι και οι επαγγελματίες πολιτικοί, αλλά όχι εργαζόμενοι, ελέγχουν την κοινωνική ζωή, επίσης θα εξαφανιστούν. Μια επανάσταση που δεν επεκτείνεται σε τοπικό και γειτονικό επίπεδο αναπόφευκτα οδηγεί στο θρίαμβο της αντεπανάστασης.

Ο Εργατικός Έλεγχος

Η επιμονή των αναρχικών στον «εργατικό έλεγχο» – την αυτοδιεύθυνση της βιομηχανίας από τους συνδέσμους των εργατών, σε συμφωνία με τις «διαφορετικές λειτουργίες» τους – βασίζεται σε πολύ σταθερά και γερά θεμέλια. Η τάση αυτή των αναρχικών μας οδηγεί πίσω στον Ρόμπερτ Όουεν, στη Διεθνή Ένωση Εργαζομένων, στο συντεχνιακό σοσιαλιστικό κίνημα της Αγγλίας και στο πριν από τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο συνδικαλιστικό κίνημα. Με τη Ρωσική Επανάσταση η τάση προς τον εργατικό έλεγχο, με τη μορφή των ελεύθερων σοβιέτ (συμβουλίων), που εμφανίστηκαν αυθόρμητα, συντρίφθηκε τελικά με την καταστολή σε βάρος της Κροστάνδης το 1921. Η ίδια τραγική μοίρα περιέμενε το κίνημα των εργατικών συμβουλίων στην Ουγγαρία, στην Πολωνία και στην Ανατολική Γερμανία που εξεγέρθηκαν κατά τη δεκαετία του 1950. Ανάμεσα στις πάρα πολλές προσπάθειες που έγιναν, υπερέχει, φυσικά, το κλασικό παράδειγμα της Ισπανικής Επανάστασης του 1936-1939, με τις μνημειώδεις δημιουργικές επιτυχίες των ελευθεριακών αγροτικών κολλεκτίβων και τον εργατικό έλεγχο των αστικών βιομηχανιών. Η πρόβλεψη του «News Bulletin» του Διεθνούς Συνδικάτου Τροφίμων και Συναφών Επαγγελματικών Συνδέσμων (Ιούλης 1964), ότι «το αίτημα για εργατικό έλεγχο μπορεί να εξελιχθεί στο κοινό επίπεδο για τα προοδευτικά τμήματα του εργατικού κινήματος,

σε Δύση και Ανατολή», είναι τώρα γεγονός.

Αν και ο εξαγνισμένος μπολσεβίκος της «Αριστερής Αντιπολίτευσης» και πρώην αναρχικός, Βίκτωρ Σερτζ, αναφέρεται στην οικονομική κρίση που περιέσφιγγε τη Ρωσία κατά τη διάρκεια των πρώτων χρόνων της Επανάστασης, οι παραπομπές του είναι γενικά ακόμα κατάλληλες και παραπέμπουν στις ιδέες του Κροπότκιν για το θέμα:

«...βασικές βιομηχανίες θα μπορούσαν να έχουν αναζωογονηθεί και ένας μεγάλος βαθμός ανάκτησης θα μπορούσε να επιτευχθεί, με το να γίνει μια έκκληση στην πρωτοβουλία των ομάδων παραγωγών και καταναλωτών, απελευθερώνοντας τους συνεταιρισμούς από τον εναγκαλισμό του κράτους και προσκαλώντας ποικίλους οργανισμούς να αναλάβουν τη διεύθυνση των διαφορετικών κλάδων της οικονομικής δραστηριότητας... Υποστήριζα έναν κομμουνισμό των συνδέσμων – σε αντίθεση με τον κομμουνισμό του κράτους – το συνολικό πλάνο να μην είναι υπαγορευμένο από το κράτος, αλλά να είναι αποτέλεσμα της αρμονίας μέσω συνεδρίων και ειδικών συνελεύσεων από τα κάτω...» (15).

Ο Αουγκουστίν Σούχι, βετεράνος αναρχοσυνδικαλιστής μαχητής και θεωρητικός, πρώην γραμματέας της IWA (αναρχοσυνδικαλιστική διεθνής) και αναμειγμένος στις δραστηριότητες της Εθνικής Συνομοσπονδίας Εργασίας (CNT) της Ισπανίας, κατά τη διάρκεια του Ισπανικού Εμφυλίου Πολέμου και της Επανάστασης, έγραψε ότι:

«κατά τη διάρκεια του Ισπανικού Εμφυλίου Πολέμου και της Επανάστασης, οι Ισπανοί εργαζόμενοι και αγρότες δημιούργησαν αυτό που μπορούμε να ονομάσουμε ελευθεριακό συνδικαλιστικό σοσιαλισμό, ένα σύστημα χωρίς εκμετάλλευση και αδικία. Στο είδος αυτό ελευθεριακής κολλεκτιβιστικής οικονομίας, η μισθωτή σκληριά αντικαταστάθηκε με την ισότητα και τη δίκαιη κατανομή της εργασίας, ο ιδιωτικός και ο κρατικός καπιταλισμός (ή κρατικός σοσιαλισμός) αντικαταστάθηκαν από τα εργατικά εργοστασιακά συμβούλια, τα συνδικάτα και οι βιομηχανικοί σύνδεσμοι των συνδικάτων σχημάτισαν τις εθνικές ομοσπονδίες των βιομηχανικών συνδικάτων» (16).

«Μετά την Επανάσταση»

Οι αναρχικοί στοχαστές δεν ήταν τόσο αφελείς ώστε να προσδοκούν την εγκαθίδρυση μιας υπέροχης κοινωνίας, που να αποτελείται από υπέροχους ανθρώπους, που κατά θαυματουργό τρόπο θα αποβάλλουν όλες τις έμφυτες προκαταλήψεις τους και τις πα-

λαιές τους συνήθειες μια μόλις μέρα μετά την επανάσταση. Ενδιαφέρθηκαν πρώτα και κύρια για τα άμεσα προβλήματα της κοινωνικής ανοικοδόμησης, που θα αντικρίσουμε σε κάθε χώρα, βιομηχανοποιημένη ή όχι.

Αυτά είναι θέματα τα οποία ένας σοβαρός επαναστάτης δεν έχει το δικαίωμα να τα αγνοήσει. Ήταν για το λόγο ότι οι αναρχικοί πήραν μέτρα για να επιλύσουν τα πιεστικά προβλήματα, τα οποία πιθανόν να αναδυθούν κατά τη διάρκεια αυτού που ο Ερρίκο Μαλατέστα ονόμασε «περίοδο της αναδιοργάνωσης και της μετάβασης». (17). Κάνουμε εδώ μια περίληψη της του περιγραφής του ίδιου όσον αφορά τα σημαντικότερα ζητήματα:

Τα κρίσιμα προβλήματα δεν μπορούν να αποφευχθούν με το να αναβάλλουμε τη λύση τους στο άμεσο μέλλον, ίσως έναν αιώνα ή και περισσότερο, όταν οι αναρχικές ιδέες θα είναι ολοκληρωτικά πραγματοποιημένες και οι άνθρωποι θα έχουν τελικά πεισθεί να γίνουν αφοσιωμένοι αναρχικοί κομμουνιστές. Εμείς οι αναρχικοί πρέπει να έχουμε τις δικές μας λύσεις, εάν δεν θέλουμε να υποβιβαστούμε στο ρόλο κάποιων άχρηστων και ανίκανων γκρινιάρηδων, ενόσω οι ασυνείδητοι εξουσιαστές θα εξουσιάζουν. Είτε με αναρχία είτε χωρίς αυτή, ο κόσμος πρέπει να τρέφεται και να εκπληρώνει τις άλλες βασικές λειτουργίες της ζωής του. Οι πόλεις θα πρέπει να βρίσκονται σε κίνηση και οι ζωτικές καθημερινές λειτουργίες δεν μπορούν να διακοπούν. Ακόμα και αν τα ενδιαφέροντα του κόσμου εξυπηρετούνται με άσχημο τρόπο, ο κόσμος δεν θα επέτρεπε σε μας, αλλά ούτε και σε κανέναν άλλον, να διακόψουμε αυτές τις λειτουργίες και τις υπηρεσίες, αν και αυτές πρέπει να αναδιοργανωθούν με έναν καλύτερο τρόπο και αυτό δεν μπορεί να γίνει σε μια μέρα.

Η οργάνωση της αναρχικής κομμουνιστικής κοινωνίας σε μια μεγάλη κλίμακα μπορεί μόνο να επιτευχθεί βαθμιαία καθώς το επιτρέπουν οι υλικές συνθήκες, καθώς οι άνθρωποι πείθονται για τα οφέλη που θα έχουν να κερδίσουν και καθώς αυτοί βαθμιαία γίνονται ψυχολογικά δεκτικοί στις ριζοσπαστικές αλλαγές στον τρόπο ζωής τους. Από τη στιγμή που ο ελεύθερος και εθελοντικός κομμουνισμός (συνώνυμο του Ε. Μαλατέστα για την αναρχία) δεν μπορεί να επιβληθεί, ο Μαλατέστα έδωσε έμφαση στην ανάγκη της συνύπαρξης ποικίλων οικονομικών μορφών – κολλεκτιβισμού, αλληλοβοήθειας, ατομικισμού – στη βάση όμως της μη εκμετάλλευσης του ενός από τον άλλον.

Ο Μαλατέστα ήταν σίγουρος ότι το πειστικό παράδειγμα των επιτυχών ελευθεριακών κολλεκτίβων θα «προσελκύσει και άλλους «στην τροχιά του κολλεκτιβισμού... Προσωπικά, δεν πιστεύω ότι υπάρχει «μία» λύση στο κοινωνικό πρόβλημα, αλλά χιλιάδες διαφορετικές και παραλλαγμένες λύσεις, με τον ίδιο τρόπο που η κοινωνική ύπαρξη είναι